

Hur genomförs konventionen om biologisk mångfald i Sverige

Sammanfattning av Sveriges tredje nationella rapport
till sekretariatet för konventionen om biologisk mångfald

RAPPORT 5578 • AUGUSTI 2006

Hur genomförs konventionen om biologisk mångfald i Sverige?

Sammanfattning av Sveriges tredje nationella rapport
till sekretariatet för konventionen om biologisk mångfald

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

Orderfax: 08-505 933 99

E-post: natur@cm.se

Postadress: CM-Gruppen, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/bokhandeln

Naturvårdsverket

Tel: 08-698 10 00, fax: 08-20 29 25

E-post: natur@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 91-620-5578-X.pdf

ISSN 0282-7298

Elektronisk publikation

© Naturvårdsverket 2006

Tryck: CM Digitaltryck AB, Bromma 2006

Layout: Press Art

Omslagsbilder:

Blåmussla – Hans Kongbäck/Pixelfactory

Lappuggla – Patrik Olsson/Pixelfactory

Gutefår – Jörgen Wiklund/Pixelfactory

Förord

Det åttonde partsmötet för Konventionen om biologisk mångfald ägde rum i mars 2006. Vid dessa möten har man alltsedan konventionen trädde i kraft 1993 arbetat med att precisera vad den innebär och vad länder bör göra för att efterleva den. För att inför mötet få en bild av om konventionens syften uppnås, skickades under hösten 2004 en omfattande enkät till varje land med uppdraget att komma in med en tredje nationell rapport om genomförandet av konventionen. En tanke med den nationella rapporteringen är även att stimulera länderna till att identifiera vägar för att förbättra och effektivisera sitt eget arbete. Sveriges rapport togs fram av Naturvårdsverket med hjälp av Centrum för biologisk mångfald och medverkan av olika myndigheter och organisationer. I uppdraget till Naturvårdsverket låg även att ta fram en kortfattad populärversion av rapporten. Samma instanser som tillfrågades i samband med rapporten har haft möjlighet att medverka i denna sammanfattning.

Konventionsländerna arbetar på skilda sätt med att genomföra konventionen. Sverige arbetar utifrån de av riksdagen fastställda miljö kvalitetsmålen, som i sin tur ligger till grund för policyarbete och åtgärder på nationell, regional och lokal nivå. Viktiga insatser görs även på ideell basis. Mycket av det arbete som bidrar till att förverkliga konventionen utförs dock utan tydliga hänvisningar till de internationella beslutstexter de trots allt hänger samman med. Populärversionen av Sveriges nationella rapport kan förhoppningsvis stärka kopplingen mellan de internationella processerna och allt det goda arbete som görs i Sverige. Tydliga kanaler till de globala sammanhangen stimulerar oss till ännu bättre insatser, samtidigt som det hjälper andra länder att förverkliga konventionens mål.

Projektledare för arbetet har varit Lars Berg, Naturvårdsverket. Fakta har hämtats ur den officiella svenska rapporten och sammanställts av Oloph Demker, Centrum för biologisk mångfald. Texten har bearbetats av Lars Berg i samarbete med Mona N'Dure och Anki Weibull m fl vid Naturvårdsverket. Naturvårdsverket svarar för innehållet.

Jag vill rikta ett tack till Centrum för biologisk mångfald för deras arbetsinsatser i samband med framtagandet av den fullständiga rapporten och den föreliggande sammanfattningen. Ett stort tack går även till alla de som bidragit med underlag till arbetet.

Stockholm i juni 2006

Björn Risinger

Direktör, Naturresursavdelningen

Innehåll

FÖRORD	3
SUMMARY	7
BAKGRUND TILL RAPPORTEN	9
GLOBALA OCH SVENSKA MÅL	11
Globala riktlinjer	11
Sveriges miljö kvalitetsmål	11
2010-målet	14
SÅ GENOMFÖRS CBD I SVERIGE	15
1. Bevarandeinsatser, hållbart nyttjande och övervakning	17
2. Forskning, utbildning och information	22
3. Allmänhetens deltagande	24
4. Samarbete med andra länder	25
SLUTSATSER	29
MER LÄSNING	30

Summary

Sweden ratified the Convention on Biological Diversity (CBD) in 1993, and has at three occasions reported on the national status of implementation of the convention. The third national report was submitted in 2005. It was prepared by the Swedish Biodiversity Centre and finalised by the Swedish Environmental Protection Agency, after wide consultations with national and local authorities, non-governmental organisations and the scientific community. The present publication aims to summarise Sweden's third national report and to make its main findings accessible to a wide audience, including those involved in the consultation as well as the general public. The preparation of the summary has involved those same actors that produced the report itself.

The Swedish parliament has decided to integrate its biodiversity strategies and action plans into the framework of the 16 environmental quality objectives, which were adopted in 1999 and revised most lately in 2005. The national report gives an overview of how the content of the 16 objectives corresponds to the articles and work programmes of the CBD. One main finding is that the Swedish environmental quality objectives cover most of the national aspects of the CBD, while the international aspects and obligations are treated in other, more specific policy documents.

The main messages of the report are summarised in Figure 3, where the articles of the CBD are ranked according to how severe obstacles their implementation face in Sweden. The degree of implementation of the decisions, taken by the Conference of the Parties on the different articles, is tentatively summarised in a grade ranging from 1 (crucial deficiencies) to 3 (no serious deficiencies). In summary, some articles (5, 6, 12, 17 and 20) were found to be satisfactorily implemented, while others (articles 8(h) and 15) were found to have crucial deficiencies in their degree of implementation. Lack of mainstreaming of biodiversity into other sectors, as well as conflicts of interest, were found to be prominent obstacles preventing the full implementation of these articles. In some cases (such as for articles 10, 11 and 14) the implementation of decisions has come a long way in spite of difficult obstacles. In other cases (most notably articles 13 and 18) it appeared that no obstacles could be identified that could explain their lack of full implementation. The report did not, however, analyse these cases in any depth.

During the preparation of the report, many consultees reported their frustration with the language of the questionnaire, as well as with the large number of partly overlapping questions. The fact that most actors and stakeholders were unfamiliar with the language and decisions of the Conference of the Parties to the CBD, made it clear that Sweden's ambitions in the global political process to conserve and sustainably use biological diversity has not been well enough communicated within the country itself.

Bakgrund till rapporten

Konventionen om biologisk mångfald (Convention on Biological Diversity – CBD) är ett resultat från FN-toppmötet om miljö och hållbar utveckling i Rio de Janeiro i Brasilien 1992. Den handlar om att länder solidariskt ska samarbeta för att säkra variationsrikedomen hos livet på jorden, varav den största delen finns i tropiska områden som i stor utsträckning finns i de fattigaste länderna. Den bärande tanken är att främja en vilja att bevara biologisk mångfald, genom att ta tillvara och utveckla metoder för att nyttja naturen på ett hållbart sätt, samtidigt som nyttan ska fördelas rättvist. En särskild vikt har lagts vid nyttjandet av genetiska resurser inom t ex läkemedelsindustrin och växt- och husdjursförädlingen. Länderna har fått möjlighet att i högre grad kontrollera de inhemska genetiska resurserna, inklusive traditionell kunskap om hur de kan användas. Vinster som uppstår genom att resurserna nyttjas ska också fördelas rättvist. Under senare år har förståelsen och kunskapen också ökat om de fundamentalt viktiga tjänster som fungerande ekosystem tillhandahåller, t ex vattenrening, klimatreglering och jordbildning. Sviktande ekosystemtjänster är ett idag ett kritiskt problem för människors försörjning, särskilt i fattigare länder.

Eftersom organismer och miljöproblem inte stannar vid statsgränser, är det nödvändigt att arbetet sker samordnat för att fungera effektivt. Det ligger också en rättvisetanke bakom gemensamma ansträngningar: om ett land ska anstränga sig och försaka omedelbara fördelar till gagn för allas långsiktiga bästa, är det viktigt att andra länder också ställer upp. Genom att enas om vilka insatser som ska göras, kan vi nå större resultat än med enbart nationella initiativ.

Sedan CBD:s tillkomst har stora områden med värdefull natur skyddats från exploatering. Konventionens idéer om hållbart nyttjande har också allmer kommit att genomsyra den internationella diskussionen om hållbar utveckling och fattigdomsbekämpning, även om mycket återstår på det konkreta planet för att förverkliga dessa idéer. Genomförandet av CBD:s artiklar om vinstdelning från nyttjandet av genetiska resurser möter dock störst problem. Många länder som ansett sig inte få rättvis del av vinster då genetiskt material från ursprungsländerna patentskyddats, har infört mycket strikt lagstiftning som reglerar tillträdet till nationella genetiska resurser. Detta försvårar för viktig forskning, även sådan som utvecklar vetenskapligt stöd för konventionens förverkligande, och bl a verksamheten på museer, forskningsinstitutioner och botaniska trädgårdar över hela världen har drabbats mycket hårt.

Det finns många internationella överenskommelser som reglerar hur vi ska bevara och nyttja biologisk mångfald. Förutom CBD finns t ex Konventionen om flyttande arter, Våtmarkskonventionen, FN:s skogsforum och CITES-konventionen om handel med utrotningshotade arter. Inom FN:s jordbruksorgan FAO finns avtal om nyttjande och bevarande av biologisk mångfald hos jordbruksväxter och husdjur. Dessutom finns ett antal överenskom-

meler som indirekt rör biologisk mångfald eller som överlappar med den sociala och ekonomiska dimensionen av CBD, t ex immaterialrättsliga aspekter av genetiska resurser och traditionell kunskap inom FN och Världshandelsorganisationen WTO. Den svenska politiken går ut på att dessa avtal ska vara ömsesidigt stödjande och att alla avtal har samma prioritet. Samtidigt har Sverige som övergripande princip att vårt internationella agerande ska bidra till en rättvis och hållbar utveckling i världen. Vårt engagemang för CBD är en del av detta arbete.

Sveriges tredje nationella rapport till CBD:s sekretariat togs fram på uppmaning av partsmötet, d v s samtliga deltagande länder. Rapporten besvarade ett stort antal frågor som partsmötet ställde, som en del i en global process för att redovisa och utvärdera CBD:s betydelse och metoder för att säkra ett rättvist och långsiktigt hållbart förhållningssätt till biologisk mångfald. Frågorna i rapportmallen hänvisade till viktiga gemensamma beslut som tagits för att underlätta genomförandet av konventionens artiklar och arbetsprogram. Samtliga länders rapporter går att ladda ned från CBD:s sekretariat på internetadressen <http://www.biodiv.org/reports/default.asp>.

Globala mål och svenska mål

Konventionens artiklar ger övergripande riktlinjer för hur varje land ska arbeta med biologisk mångfald. Den kan däremot inte i detalj styra vad som ska göras i varje enskilt land – det får länderna själva bestämma och anpassa efter de egna förutsättningarna. De regelbundna nationella rapporteringarna är ett viktigt redskap för att följa upp tolkningen och genomförandet av de internationella besluten i olika länder, men även för att utbyta erfarenheter mellan och inom länder.

Globala riktlinjer

För att underlätta för parterna att genomföra konventionen har partsmötet beslutat om en rad olika tematiska arbetsprogram, riktlinjer, strategier och protokoll, som är mer eller mindre bindande. De tematiska arbetsprogrammen är centrala, och verksamheten är uppdelad efter de stora övergripande naturtyperna skog, sötvatten, havsmiljöer, torra livsmiljöer, bergsekosystem och jordbrukslandskapet. En tanke som genomsyrar arbetet är att den biologiska mångfalden ska ses i ett landskapsperspektiv, som även inbegriper ekonomiska och sociala faktorer. Detta synsätt sammanfattas i den s.k. ekosystemansatsen. Andra arbetsprogram skär på tvärs över naturtyperna och fokuserar på viktiga metoder och redskap som t.ex. områdesskydd, taxonomi (d.v.s. artbestämning) och överföring av teknologi och kunnande till utvecklingsländer. Vägledande riktlinjer har tagits fram för ländernas arbete med invasionsbenägna främmande arter, bevarande av traditionell kunskap om biologisk mångfald, utveckling av turism, vinstdelning från genetiska resurser och tillämpning av ekosystemansatsen och begreppet hållbart nyttjande. Därtill kommer ett särskilt protokoll som styr förflyttning av genetiskt modifierade organismer mellan länder, det s.k. Biosäkerhetsprotokollet, och en särskild strategi för bevarandet av växtarter, Global Strategy for Plant Conservation.

Sveriges miljökvalitetsmål

Sveriges arbete med att bevara biologisk mångfald går tillbaka till tidigt 1900-tal. De första mer heltäckande lagarna tillkom på 1960-talet. När Sverige år 1993 ratificerade CBD antog riksdagen en ny nationell strategi för svenskt arbete med biologisk mångfald, som speglade de nya globala synsätten. Därefter gjorde myndigheter som Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket, Boverket och Fiskeriverket aktionsplaner för biologisk mångfald inom respektive sektor. Dessa dokument togs fram för att efterleva CBD:s artikel 6 om allmänna åtgärder för att främja bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Man slog tidigt fast att CBD:s syfte att bevara variation på genetisk, art- och ekosystemnivå innebar ett åtagande att arbeta för fortlevnaden av Sveriges inhemska biologiska mångfald, oavsett den globala situationen

för de arter som är hotade i Sverige, men att samarbete över nationsgränserna är viktigt för att uppnå detta syfte. En annan hörnsten i svenskt miljöarbete har hela tiden varit att mål och planer ska produceras och genomföras inom varje sektor av både myndigheter och privata intressenter.

Riksdagens miljö kvalitetsmål

Riksdagen antog i april 1999 15 miljö kvalitetsmål. Ett 16:e mål, om den biologiska mångfalden, antogs i november 2005. De 16 miljö kvalitetsmålen ska leda vägen för vår strävan att åstadkomma en miljömässigt hållbar samhällsutveckling. Miljömålen har blivit riktmärken för allt svenskt miljöarbete, oavsett var och av vem det bedrivs. De sexton målen lyder som följer:

1. Begränsad klimatpåverkan	9. Grundvatten av god kvalitet
2. Frisk luft	10. Hav i balans samt levande kust och skärgård
3. Bara naturlig försurning	11. Myllrande våtmarker
4. Giffri miljö	12. Levande skogar
5. Skyddande ozonskikt	13. Ett rikt odlingslandskap
6. Säker strålmiljö	14. Storslagen fjällmiljö
7. Ingen övergödning	15. God bebyggd miljö
8. Levande sjöar och vattendrag	16. Ett rikt växt- och djurliv

Artikel	Relevant miljö kvalitetsmål															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
5. Samarbete	•	•	•	•	•		•	•		•	•	•	•	•		•
6. Allmänna åtgärder	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
7. Identifiering och övervakning								•		•	•	•	•	•		•
8. In situ-bevarande								•		•	•	•	•	•		•
9. Ex situ-bevarande													•			
10. Hållbart nyttjande	•	•	•	•			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
11. Styrmedel	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
12. Forskning och utbildning	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
13. Allmän utbildning och medvetenhet														•		•
14. Konsekvensbedömning och skademinimering	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	
15. Tillträde till genetiska resurser														•		
16. Tillträde till och överföring av teknik																
17. Utbyte av information																
18. Tekniskt och vetenskapligt samarbete																
19. Hantering av bioteknik och fördelning av dess nytta																
20. Finansiella resurser																

Fig 1. Riksdagens sexton miljö kvalitetsmål ligger till grund för det nationella arbetet med miljö och naturvård. Tabellen visar vilka miljö kvalitetsmål som återspeglar olika aspekter av CBD:s artiklar 5 – 20. CBD och miljö kvalitetsmålen griper in i varandra till stora delar, men det finns också områden i CBD som inte har någon motsvarighet i miljö kvalitetsmålen och vice versa.

Sedan 1999 bedrivs miljöarbetet med utgångspunkt i riksdagens miljö kvalitetsmål, som därmed har övertagit styrrollen från strategin och aktionsplanerna. Under miljö kvalitetsmålen finns definierade delmål som är mer detaljerade. Dessa anger att en viss miljö kvalitet ska vara uppnådd eller att förutsättningar ska vara genomförda vid en viss tidpunkt.

Miljö kvalitetsmålen är formulerade så att de täcker Sveriges alla naturtyper och tar hänsyn till villkoren i flera olika internationella konventioner. Därför stämmer inte miljömålsstrukturen exakt med artiklarna i just CBD, men miljö kvalitetsmålen utgör sammantagna vårt ramverk för att efterleva konventionens krav.

Bland konventionens artiklar handlar nr 6 – 14 i första hand om länders interna arbete, medan artiklarna 5 och 15-20 främst inbegriper förhållandet till andra länder. De förstnämnda artiklarna ryms tydligt och klart inom den svenska miljömålsstrukturen, medan de internationella aspekterna till största del genomförs med andra redskap (Fig.1). Det sker genom biståndsarbete, samarbete gällande forskning och undervisning samt andra internationella aktiviteter.

På samma sätt som för artiklarna kan de olika arbetsprogrammen och riktlinjerna relateras till de svenska miljö kvalitetsmålen (Fig.2). De tematiska arbetsprogrammen ansluter ofta var för sig till ett fåtal miljö kvalitetsmål,

	Relevant miljö kvalitetsmål															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Arbetsprogram:																
Skog			•	•								•				•
Sötvatten			•	•			•	•	•		•					•
Odlingslandskapet				•			•			•	•		•			•
Hav och kust				•			•			•						•
Bergsekosystem				•				•			•			•		•
Skyddade områden								•		•	•	•	•	•	•	•
Taxonomi																
Teknologiöverföring																
Riktlinjer:																
Främmande arter								•			•	•	•	•		•
Ekosystemansatsen							•	•		•	•	•	•	•	•	
Traditionell kunskap												•				•
Hållbart nyttjande								•		•	•	•	•	•	•	•
Turism																
Tillträde genetiska resurser																
Global strategi:																
Bevarande av växter								•		•	•	•	•	•		•
Protokoll:																
Gentekniksäkerhet																

Fig 2. Förhållandet mellan CBD:s olika instrument och riksdagens miljö kvalitetsmål. Tabellen visar vilka miljö kvalitetsmål som återspeglar olika aspekter av CBD:s arbetsprogram och riktlinjer m m.

eftersom dessa också är uppdelade efter grovskaliga naturtyper. De naturtypsövergripande arbetsprogrammen och riktlinjerna för områdesskydd, främmande arter och hållbart nyttjande samt strategin för bevarande av växter, täcks i varierande mån in av ett större antal miljökvalitetsmål. Ekosystemansatsen konkretiseras och tillämpas vidare genom riksdagens nyligen antagna strategi för hushållning med mark, vatten och bebyggd miljö.

De svenska ansträngningarna för biologisk mångfald har inneburit ökade finansiella anslag under senare år. Under 2004 beräknades att ungefär 2 miljarder kronor avsattes från offentliga medel. Till detta kommer avsevärda belopp som satsas inom den privata sfären, inom näringsliv och genom intresseföreningar, för att säkra biologisk mångfald i Sverige och i resten av världen.

2010-målet

För att sätta extra press på regeringarna beslöt konventionens sjätte partsmöte (2002) att skapa hållpunkter för konventionsarbetet inom en snävare tidsram. Man satte därför upp ett mål om att tydligt minska utarmningen av biologisk mångfald till år 2010. EU hade redan 2001 antagit det ännu mer ambitiösa målet att ”stoppa” förlusten av biologisk mångfald till samma år. Det globala 2010-målet innehåller flera preciserade mål och åtgärds punkter i linje med konventionens övergripande mål om bevarande, hållbart nyttjande och rättvis nyttofördelning.

2010-målet fick en stor betydelse för formuleringen av det 16:e miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv år 2005. Sverige har goda förutsättningar att uppnå flera av de preciserade globala målen, men uppvisar också brister på flera punkter. Bristerna ligger framför allt inom de områden som handlar om hur man hanterar in- och utförsel av arter, åtgärder mot klimatförändringens effekter, bevarandet av Sveriges genetiska mångfald och säkrandet av andra länders rättigheter till sina egna genetiska resurser.

Många har kritiserat 2010-målet, och menat att det är orealistiskt att stoppa förlusten av biologisk mångfald till år 2010, och att det dessutom i praktiken är omöjligt att fastställa huruvida målet uppfylls. Inte desto mindre är målet oerhört viktigt eftersom det speglar en politisk insikt om att den globala förlusten av biologisk mångfald är ett alarmerande problem.

Så genomförs CBD i Sverige

Den svenska nationella rapporten bygger på underlag från statliga myndigheter, kommuner, forskningsinstanser och intresseorganisationer. Huvuddelen av underlaget kommer dock från centrala myndigheter som Naturvårdsverket ofta samverkar med. Det är därför tveksamt om rapporten kan ge en fullständig bild av det arbete som bidrar till konventionens förverkligande i Sverige. Mycket av det som görs utanför myndighetsvärlden, av exempelvis markägare och företag, har speglats mindre väl. Därför finns en risk att viktiga avvikande perspektiv och synpunkter kan ha uteblivit.

Olika länder har olika förutsättningar för att efterleva konventionen och möter olika svåra hinder. I Sveriges fall finns inga omständigheter som gör det omöjligt att uppfylla någon del av CBD, vilket kan vara fallet i andra länder. Rapporten tar upp olika faktorer som hindrar genomförandet av konventionen. Hindren kan delas in i sådana som beror på konflikter mellan biologisk mångfald och andra intressen (mestadels ekonomiska intressen men även t ex bekvämlighet och fritidsintressen), sådana som rör hur samhället är organiserat, och slutligen att viktig kunskap inte finns tillgänglig. Men brister i genomförandet kan inte alltid härledas till identifierade hinder, och omvänt finns exempel på artiklar som efterlevs förhållandevis väl, trots svåra hinder.

Av CBD:s artiklar möter förverkligandet av artiklarna 8 (särskilt 8h), 10, 11 och 14 störst hinder i Sverige (Fig. 3). För artikel 15 finns tydliga hinder, vad gäller efterlevnaden av kraven på mekanismer för vinstdelning från nyttjandet av genetiska resurser, medan det tycks ha varit lättare att efterleva bestämmelserna om att tillgängliggöra våra egna genetiska resurser.

Ytterst få hinder som motverkar en ökad medvetenhet och kunskap om biologisk mångfald har identifierats, och detsamma gäller förutsättningarna för ett förbättrat teknisk-vetenskapligt samarbete inom Sverige och med andra länder. Förbättringar inom dessa områden skulle kunna få stor betydelse för biologisk mångfald i Sverige såväl som andra länder, och det förefaller som om mycket skulle kunna åstadkommas med relativt små ansträngningar.

Figur 3 innehåller en grov bedömning av hur väl artiklarna i konventionen och besluten från partskonferensen har förverkligats i Sverige. Poängskalan 1-3 avser de olika artiklarnas grad av genomförande i Sverige. Det kan naturligtvis diskuteras om arbetet låter sig sammanfattas så grovt, och huruvida den satta poängen är rättvis. Tanken med tabellen är att förenkla för läsaren att tillgodogöra sig rapportens innehåll. Det bör dock återigen betonas att rapporten endast kan återge det material uppgiftslämnarna, mestadels centrala myndigheter, har bidragit med.

Artikel	Typ av hinder	Genomförandepoäng
Artikel 11: Styrmedel och incitament	Organisatoriska, intressekonflikter, kunskapsbrist	2 ☹
Artikel 8h*: Främmande arter	Intressekonflikter, kunskapsbrist, organisatoriska	1 ☹
Artikel 14: Konsekvensbedömning och minimering av skadliga effekter	Organisatoriska, kunskapsbrist, intressekonflikter	2 ☹
Artikel 10: Hållbart nyttjande av komponenter av biologisk mångfald	Intressekonflikter, kunskapsbrist, organisatoriska	2 ☹
Artikel 8j*: Traditionell kunskap	Organisatoriska, kunskapsbrist	2 ☹
Artikel 8: In situ-bevarande	Kunskapsbrist, intressekonflikter	2 ☹
Artikel 9: Ex situ-bevarande	Organisatoriska	2 ☹
Artikel 15: Tillträde till genetiska resurser och rättvis fördelning av deras nytta	Intressekonflikter, organisatoriska	1 ☹
Artikel 12: Forskning och utbildning	Organisatoriska	3 😊
Artikel 7: Identifiering och övervakning	Organisatoriska	2 ☹
Artikel 6: Allmänna åtgärder för bevarande och hållbart nyttjande	Intressekonflikter	3 😊
Artikel 16: Tillträde till och överföring av teknik	Intressekonflikter	2 ☹
Artikel 19: Hantering av bioteknik och fördelning av dess nytta	Kunskapsbrist	2 ☹
Artikel 13: Allmän utbildning och medvetenhet	-	2 ☹
Artikel 17: Utbyte av information	-	3 😊
Artikel 20: Finansiella resurser	-	3 😊
Artikel 5: Övergripande samarbete med andra länder	-	3 😊
Artikel 18: Tekniskt och vetenskapligt samarbete	-	2 ☹

Fig 3. I enkäten fick de svarande värdera olika faktorer som bedöms kunna hindra genomförandet av konventionens artiklar. I den här tabellen visas hur artiklarna kan rangordnas utifrån hur stora och hur många olika typer av hinder som finns för deras genomförande. Till höger sammanfattas hur väl CBD:s artiklar har genomförts i Sverige, sett utifrån de av partsmötets beslut som reflekteras i den tredje nationella rapporten. 1 = Avgörande brister, 2 = Någon allvarlig brist eller ett flertal mindre allvarliga, 3 = Inga allvarliga brister. * Underartiklarna 8h och 8j redovisas separat eftersom de givits särskild vikt genom specifika riktlinjer, arbetsprogram och arbets- och expertgrupper.

Sveriges övergripande och strategiska åtgärder med anledning av artikel 6 redovisades huvudsakligen i förra avsnittet. Genomförandet av övriga artiklar och arbetsprogram i Sverige sammanfattas här i fyra avsnitt:

- 1) Insatser för hållbart nyttjande, bevarande och övervakning av biologisk mångfald
- 2) Forskning, utbildning och information till allmänheten
- 3) Allmänhetens delaktighet i åtgärder och beslut
- 4) Samarbete med andra länder

1. Bevarandeinsatser, hållbart nyttjande och övervakning

Artikel 7 handlar om åtgärder för identifiering och övervakning av biologisk mångfald. Skadliga processer och hot upptäcks ofta indirekt genom undersökningar av arters utbredning. Många arter kan användas som indikatorer för hur det står till med miljön. ArtDatabanken producerar vart femte år omfattande listor över hotade arter (s k rödlistor) enligt de internationella kriterierna från Världsnaturunionen (IUCN). Vissa artgrupper står under kontinuerlig övervakning som till exempel de stora rovdjuren, men även fjällräv, sälar och örnar inventeras årligen. Även de flesta sötvattensfiskar, liksom plankton och flora och fauna på hårdbottnar ingår i den fortlöpande miljöövervakningen, och femtio av de cirka 200 marina fiskar som finns utanför Sveriges kuster övervakas genom provfiske. Utvalda kärlväxter, mossor och lavar övervakas inom riksskogstaxeringen.

Kartläggningar på ekosystemnivå har dock traditionellt ägnats mest uppmärksamhet. Här finns en rad program och initiativ som till exempel ängs- och hagmarksinventeringen, våtmarksinventeringen och nyckelbiotopsinventeringen. Ett nytt initiativ är NILS (nationell inventering av landskapet i Sverige). En kvarstående brist är dock att Sverige saknar en detaljerad klassificering av vegetation och markanvändning, och det finns ingen heltäckande digital vegetationskarta. Särskilt eftersatt är karteringen av havs- och sötvattensbottnar.

En annan brist är att kunskapen om miljötillståndet i landet finns utspridd i olika databaser hos olika myndigheter. Överblicken över denna information har bedömts vara så begränsad att en statlig utredning tillsattes under 2005 för att inventera våra informationsbanker och föreslå åtgärder för ökad samordning.

JANOS JURKAN/PIXELFACTORY

Sveriges fjällrävsbestånd står under regelbunden övervakning och bedöms vara akut hotat. Sedan 1999 finns ett åtgärdsprogram för att förbättra fjällrävens status genom t ex stödutfodring.

Jättebjörnlökan är en av människan införd art som ofta förekommer i stora bestånd och kan tränga undan annan växtlighet. Den är dessutom skadlig för människor och djur genom att växtsaften kan ge eksem och svårläkta sår.

Artikel 8 rör arbetet med att skydda ekosystem och organismer i deras naturliga miljö – eller *in situ* som man säger. Hundratals miljoner kronor sätts årligen i Sverige på etablering av skyddade områden i framför allt skogsområden genom t ex inköp av mark eller ersättning för inskränkt nyttjanderätt. Stora satsningar görs även på att ta fram och genomföra åtgärdsprogram för att rädda de mest utsatta arterna, såväl inom som utanför skyddade områden. Under senare tid har flera stora reservat etablerats som Fulufjällets och Söderåsens nationalparker samt naturreservaten Granlandet och Tervavuoma. Vattenmiljöerna är dock tyvärr ännu eftersatta i svensk naturvård och den nya naturvårdspolitiken från 2002 pekar på behovet att ändra på detta. Ett antal marina reservat har bildats på senare år, och en del vattendrag och kuststräckor ingår i skyddade områden, t ex Natura 2000-områden. En utmaning som kvarstår för områdesskyddet är det dilemma som ibland uppstår mellan vård av kulturminnen och naturområden. Ibland kräver olika värden skilda skötselåtgärder, trots att de befinner sig på samma mark.

Bestämmelserna om konsekvensbedömningar och skadebegränsning vid miljöskadlig verksamhet i artikel 14 är centrala för *in situ*-skyddet. Miljöbalkens regler om MKB (miljökonsekvensbeskrivning) är Sveriges medel för att efterleva artikeln. Risken för skador på biologisk mångfald påverkar om och hur en MKB ska utföras. En utredning som presenterades för regeringen 2004 visade att detta ofta inte räcker för att efterleva artikeln, och att CBD:s vägledning används i endast ca 15% av de MKB:er som utförs i Sverige. Dessutom saknas för de allra flesta verksamheter krav på övervakning och uppföljning när en verksamhet har påbörjats. Här nämns bristande samarbete, allmänhetens ointresse och svaga engagemang samt myndigheternas brist på initiativ som de största hindren.

Ett av de största hoten globalt sett kommer från invasionsbenägna främmande arter som etablerar sig och slår ut inhemsk biologisk mångfald, vilket leder till likriktning och förändrade ekosystem (artikel 8h). Ofta sprids främmande arter med mänsklig hjälp, t ex genom handel och transporter. Generellt är vi bra på att skydda människor, husdjur och grödor mot främmande arters negativa effekter, men mycket sämre på att skydda den vilda biologiska mångfalden. I Sverige finns enbart preliminära riskbedömningar av de hot som främmande arter kan medföra för våra ekosystem. Vi saknar effektiva system för att övervaka in- och utförsel av organismer eller för att bekämpa de främmande arter som etablerat sig i Sverige. Våra möjligheter att begränsa framför allt oavsiktliga förflyttningar av arter begränsas också av andra internationella åtaganden inom bl a handelsområdet. För skydd av grödor och skogsodlingsträd tillämpar Sverige, tillsammans med övriga EU, den internationella växtskyddskonventionen. Inom denna konvention har länderna åtagit sig att vidga mandatet till att gälla även skydd av vilda växtarter mot främmande invasionsbenägna arter. Sverige samarbetar också med andra östersjöländer inom HELCOM för att motverka införseln av främmande arter via fartygens ballastvattentankar. Mycket återstår dock att göra innan problemet kan sägas vara löst.

Ibland måste svårt utsatta arter skyddas genom avel eller odling utanför deras naturliga miljö. Sådant, så kallat ex situ-bevarande, regleras i artikel 9. När det gäller ex situ-bevarande riktas de flesta åtgärderna mot tamdjur och odlade växter. Svenska lantraser hålls vid liv huvudsakligen genom privatpersoners och föreningars ideella arbete, och är därför sårbart. Här kan samarbetet mellan myndigheter, forskningsinstitutioner och EU-program förbättras betydligt. Det nyligen bildade Husdjursgenetiska rådet är tänkt att underlätta sådana kontakter, och ett nationellt program för husdjursgenetiska resurser är under utveckling. På växtsidan har man hunnit längre, och Programmet för odlad mångfald, POM, startades år 2000 och arbetar med att inventera kulturväxter, dokumentera kunskap knuten till kulturväxter och samla in sor-

MATS WILHELM/PIXELFACTORY

ter. Nordiska genbanken har ansvar för att bevara variation inom ett antal grödor, och samarbetar inom POM även kring andra grödor. En nationell växtdatabas – SKUD – innehållande information om namn och sorter av alla slags kulturväxter i vårt land finns fritt tillgänglig för alla och förvaltas av Centrum för biologisk mångfald.

Vild fauna och flora har i detta sammanhang lägre prioritet, eftersom man eftersträvar att i första hand bevara dessa i deras naturliga miljö. Nordens Ark och en rad andra djurparker arbetar dock med forskning, avel, utplantering och information om hotade djur. Men Sverige har ingen myndighet med ansvar för återinplantering av hotade djur i det vilda. De botaniska trädgårdarna deltar generellt inte aktivt i arbetet med svenska vilda arter, däremot bidrar de till att bevara global flora.

Artikel 10 handlar om själva kärnan i konventionen – att biologisk mångfald ska nyttjas på ett långsiktigt hållbart sätt. Konventionens definition av begreppet ”hållbart nyttjande” innebär att resurser ska nyttjas med omsorg om såväl själva resursen som all biologisk mångfald i ekosystemet och angränsande områden, och mycket höga krav ställs på minimering av skador vid nyttjande. Vi har dock idag ingen detaljerad beskrivning av hur en naturresurs utnyttjas på ett hållbart sätt, med konventionens definition. Det är därför svårt att hävda att vårt nyttjande av biologisk mångfald i skog, mark och hav är hållbart i konventionens mening. Ett annat problem är att vi ofta tvingas avstå från att uppnå ett hållbart nyttjande, trots att vi vet om att nyttjandet är ohållbart, med hänvisning till andra intressen. Detta gäller bl.a. bevarandet av flera fiskarter, där genomförandet av EU:s gemensamma fiskeripolitik hittills inte varit förenligt med ett hållbart nyttjande. Svenska ansträngningar för att stoppa fiske på ett tjugotal hotade arter och begränsa trålfisket i känsliga områden har dock inneburit en viktig förbättring. Sveriges policy att låta sektorerna själva ansvara för hänsyn till miljö- och naturvårdseffekten av sin verksamhet har inneburit stora framsteg, men mycket återstår att göra för att säkra ett långsiktigt hållbart nyttjande av våra naturresurser och de ekosystem som tillhandahåller dem.

Artikel 10 hänger nära samman med artikel 11, som handlar om styrmedel och incitament. Artikeln är högt prioriterad i det svenska konventionsarbetet, men upplevs ändå möta de svåraste hindren. Ett viktigt hinder som identifieras i rapporten utgörs av marknadens efterfrågan av låga priser för naturprodukter och jordbruksprodukter, liksom svårigheter att införa goda incitament för hållbart nyttjande inom ramen för de internationella handelsavtal Sverige skrivit under inom EU och WTO.

För att främja ett hållbart nyttjande av biologisk mångfald har Sverige infört dels lagar om miljöhänsyn, dels olika ekonomiska styrmedel till förmån för allt kommuner och till jord- och skogsbruket genom bl a EU:s strukturfonder och landsbygdsprogram. Till stöd för omställningen i de areella näringarna finns bl a en rad utbildningsåtgärder i offentlig och privat regi.

En stor del av naturvårdsbudgeten går till ekonomiska styrmedel som är tänkta att främja bevarande och ett hållbart nyttjande av biologisk mångfald. De lokala investeringsprogrammen (LIP) är ett framträdande exempel på drivkrafter för insatser på regional nivå. 195 sådana projekt pågår landet runt för att

JAN TÖVE/PIXELFACTORY

Många våtmarker har försvunnit till följd av utdikningar. Våtmarker gör nytta genom att bidra till vattenrening, och är hemvist för stor biologisk mångfald. Genom att slopa ekonomiska stöd för utdikning och satsningar på restaurering ökas våtmarksarealen i Sverige.

utveckla biologisk mångfald i olika miljöer. Ett annat statligt stödprogram pågår just nu fram till 2006 och fördelar pengar till ca ett tusen kommunala naturvårdsprojekt. Projekten ska delfinansieras med regionala och lokala medel.

Bland de mer framgångsrika styrmedlen kan även nämnas de ekonomiska stöd som ges inom ramen för EU:s gemensamma jordbrukspolitik för att vidmakthålla biologisk mångfald i odlingslandskapet genom t ex skötsel av ängs- och betesmarker. Dessa styrmedel är dock ifrågasatta internationellt, eftersom de av många uppfattas som förtäckta handelshinder. Miljö- och landsbygdsprogrammet (LBU) har stor betydelse för odlingslandskapets bevarande och för uthålligt lantbruk och omsätter varje år över en halv miljard kronor. Närmare 500 000 hektar ängs- och betesmarker med stora natur- och kulturhistoriska värden upprätthålls idag tack vare LBU-programmet.

Skogspolitiken syftar till att skapa styrmedel som kombinerar natur- och kulturvård med ekonomisk utveckling. Men naturvårdsincitamenten för de privata bolagen och enskilda brukare anses på flera håll vara alltför svaga för att ha avsedd effekt. Vissa ekonomiska stöd som varit skadliga för biologisk mångfald har plockats bort på senare år, som t ex stöd till utdikning av våtmarker och till anläggande av skogsbilvägar. Ett viktigt styrmedel står konsumenterna av trä- och pappersvaror för, när de ställer krav på producenterna att leva upp till miljöåtaganden. System för miljöcertifiering är här ett betydelsefullt frivilligt redskap som gör att konsumenterna har större möjlighet att välja produkter som tar mer hänsyn till biologisk mångfald.

2. Forskning, utbildning och information

Artikel 12 anger att länderna ska främja forskning som bidrar till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Sverige har genomfört väsentliga delar av de beslut som tagits om hur artikeln ska genomföras, och verkar även internationellt för ytterligare förstärkningar av forskningens roll för genomförandet av CBD. Under åren 2000–2004 fördelade Formas, Vetenskapsrådet och ArtDatabanken tillsammans 440 miljoner kronor på forskning om biologisk mångfald, bl a om dess nytta och status, samt om hotfaktorer och metoder att mäta förändringar i biologisk mångfald. Naturvårdsverket finansierar ett antal forskningsprojekt om uthålligt skogsbruk, bevarande av våtmarker, kulturvård i kustlandskap, utvärdering av jordbrukspolitikens effekt på landskapet, och bedömning av hot mot biologisk mångfald. Det världsunika Svenska artprojektet, som koordineras av ArtDatabanken, ska under 20 år systematiskt inventera, beskriva och på ett attraktivt sätt presentera samtliga 60 000 arter av högre organismer i Sverige. Sverige har genom Sida också ett flertal program för uppbyggnad av taxonomisk kunskap i andra länder. Ett problem som lyfts fram i enkäten är att taxonomiska studier länge varit eftersatta i Sverige vilket har lett till ett hot om framtida brist på taxonomiskt kunniga människor i Sverige. Bristen märks redan och hämmar övervakning och forskning. I slutändan innebär detta en allvarligt försämrad förståelse för den biologiska mångfaldens villkor.

För att främja ändamålet med denna forskning är det viktigt att det finns

kanaler för att föra ut forskningens resultat till dem som arbetar med biologisk mångfald.

1–2 % av forskningsbudgeten går idag till vetenskapskommunikation: seminarier, böcker, externa föreläsningar, populärvetenskapliga artiklar och offentliga konferenser. Det finns dock en stark oro, inte minst inom forskarsfären, för att detta inte är tillräckligt. Rapporten pekar på behovet av ett intensifierat samarbete mellan forskare och tjänstemän inom offentlig och privat sektor för att forskningen ska komma till användning i arbetet med biologisk mångfald.

Det finns samtidigt en växande insikt om att biologisk forskning inte i sig kan ge svar på alla frågor som rör genomförandet av CBD. För att bemästra de komplexa samhällseliga sammanhangen krävs tvärvetenskaplig forskning. En ökad samhällsrelevans för forskningen motverkas dock av bl a den tvärvetenskapliga forskningens traditionellt sett låga status och svårigheter att överbrygga kulturella barriärer mellan discipliner.

Regeringens naturvårdsskrivelse från 2002 framhåller utbildning och folk-

TORBJÖRN LILJA/PIXELFACTORY

bildning som avgörande faktorer för omställningen till ett hållbart samhälle. Politiken speglar väl de beslut som tagits under CBD för att genomföra artikel 13 om allmän utbildning och medvetenhet. Det råder idag ingen brist på utbildningar i biologisk mångfald. I läroplanen för grundskolan finns uttryckliga riktlinjer för vad eleverna ska lära sig om ekosystem och den biologiska omgivningen. Det finns en rik flora av högre utbildningar som täcker olika aspekter av biologisk mångfald. Offentliga institutioner som arbetar med biologisk mångfald har ofta medveten utställningsverksamhet eller producerar hemsidor och material till allmänheten. En allmän strategi för universitet och högskolor är att profilera sina forskares resultat i media för att nå uppmärksamhet och därigenom höja sin prestige. En rad

kommunala initiativ verkar också för allmänhetens kunskap om biologisk mångfald, som till exempel naturstigar, vandringsutställningar och utom-

huspedagogik. Naturvårdsverket arbetar med en kommunikationsstrategi som innehåller metoder för att kommunicera hur biodiversiteten gynnar vår livskvalitet. Lokala investeringsprogram (LIP) används också i syfte att skapa medvetenhet om biologisk mångfald bland kommuninvånarna. Det kanske främsta folkbildande initiativet idag är det tidigare nämnda Svenska artprojektet. Ett annat potentiellt viktigt initiativ är det s k etnobiologiprojektet inom Centrum för biologisk mångfald, som syftar till att sammanställa intressant och användbar historisk kunskap om nyttjandet av biologisk mångfald i Sverige.

Det är inte lätt att få en klar uppfattning om vilken effekt dessa ansträngningar har på den allmänna medvetenheten om betydelsen av, och hoten mot biologisk mångfald i Sverige och globalt. Sverige saknar en genomtänkt strategi för behovsanalys och uppföljning av dessa aktiviteter.

3. Allmänhetens deltagande

I den internationella diskussionen arbetar Sverige för att främja lokala och traditionella folkgruppers möjligheter att delta i beslut som rör biologisk mångfald i deras omgivningar, och Sverige stöder via Sida och SwedBio även denna utveckling finansiellt. Dessa frågor nämns inte i någon artikel under CBD, men har ändå kommit att genomsyra arbetet genom bl a tillämpningen av de grundläggande principerna för ekosystemansatsen. CBD ägnar dock särskild uppmärksamhet åt ursprungliga och lokala samhällen när det gäller skydd för deras traditionella kunskap och sedvänjor (artikel 8j).

Syftet med Sveriges agerande är dels att stärka utvecklingen mot demokrati, dels att få till stånd beslut och åtgärder som fungerar i praktiken genom att de tillgodoser och främjar behoven hos dem som berörs. Även hemma i Sverige är den folkliga förankringen avgörande för att naturvårdsprojekt ska bli framgångsrika. Arbetet inom de statliga myndigheterna med att öka dialog och samverkan kring biologisk mångfald har intensifierats under senare år. Kommunerna har genom sin stora kontaktyta mot invånarna en viktig roll när det gäller att stärka den lokala delaktigheten i naturvårdsåtgärder. I förordningarna om bildning av naturreservat framgår skyldigheten att hålla samråd med berörda parter innan ett naturreservat kan komma till stånd. Kritiker menar dock att lagstiftningen inte är kompatibel med urbefolkningars traditionella sätt och att privatpersoner inte har möjlighet att påverka processer på samma villkor som myndigheter och större företag.

Termen ”ursprungliga och lokala samhällen” har i Sverige kommit att tolkas som same, traditionella fåbodbönder i fjällen och längs kusterna, samt lokala fiskare. Vissa menar dock att en bredare definition som inkluderar alla nyttjare av biologisk mångfald skulle öka våra möjligheter att skydda värdefull kunskap. En särskilt framträdande fråga i vårt land rör samernas rättigheter till inflytande över beslut som rör utövandet av deras sedvänjor, bl a rätten att fiska, jaga och ha renar på vinterbete i skogen. Nyligen har regeringen föreslagit att Sametinget ska ha ökade befogenheter i frågor som rör renskötsel, och en offentlig utredning har föreslagit ökad samverkan mellan same-

byar och markägare i frågor som rör jakt- och fiskerätt. Förslag finns även på åtgärder för att stärka det samiska språkets ställning.

Stödet för bevarande av traditionell kunskap har länge varit eftersatt, mycket på grund av att väsentlig dokumentation och överblick saknats. Nyligen har frågan fått ökad uppmärksamhet genom att ett nytt nationellt program ska arbeta med att dokumentera och ta tillvara kunskap om hur människor har nyttjat den biologiska mångfalden.

4. Samarbete med andra länder

Konventionens artikel 5 betonar att arbetet under samtliga artiklar bör främjas genom samarbete mellan länder. Sverige ingår genom EU-medlemskapet i ett omfattande regionalt samarbete kring ett flertal väsentliga frågor. Natura 2000 är t.ex. ett nätverk av skyddade områden som spänner över hela Europa och är ett viktigt verktyg för att skapa livsrum åt hotade arter. Sverige har nära 4 000 sådana områden, som tillsammans täcker 6,4 miljoner hektar av landets yta. Förutom EU-samarbetet deltar Sverige i relevanta naturvårdssamarbeten inom ramen för bl.a. Europarådet och FN.

Artiklarna 16-19 i konventionen handlar om samarbete om teknik och kunskap med andra länder, medan artikel 20 delvis handlar om finansiellt stöd till utvecklingsländer. De insatser som krävs för att uppfylla dessa artiklar handlar om att hjälpa till att öka intresset, förståelsen och engagemanget för stöd till utveckling av biologisk mångfald i andra länder. Särskilt allvarliga hinder inom samarbetsländerna är dålig styrning, brist på information och bristande insikt om mångfaldens betydelse för fattigdomsbekämpning. En stor utmaning, speciellt inom det svenska utvecklingssamarbetet, är att öka förståelsen för den biologiska mångfaldens roll för utveckling i tredje världen.

Sverige ger ett generellt finansiellt stöd till den globala miljöfonden (GEF), som är CBD:s huvudsakliga finansiella organ. Men eftersom GEF finansierar annat än biologisk mångfald är det svårt att ange hur mycket Sverige bidrar till genomförandet av CBD genom detta stöd. Samma sak gäller för det stöd Sverige ger genom biståndsorganet Sida, till ett stort antal projekt och program av direkt eller indirekt relevans för hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Utvecklingsprojekt relaterade till biologisk mångfald har sällan som uttryckligt mål att tillfredsställa konventionen, men ligger ändå ofta i linje med konventionens intentioner. Några relevanta aktiviteter inkluderar Bio-EARN (ett Sida-stött utvecklingsprogram för bioteknologi i Östafrika), regionala genbankprogram och stöd genom det internationella systemet för jordbruksforskning, CGIAR samt stöd till internationella miljöorganisationer och policyinstitut som Världsnaturunionen (IUCN) och World Resources Institute (WRI).

Tillsammans med Centrum för biologisk mångfald inrättade Sida stödfunktionen SwedBio (Swedish International Biodiversity Programme) år 2003. SwedBio har som mandat att stärka arbetet med biologisk mångfald inom svenskt utvecklingssamarbete utifrån perspektivet att bekämpa fattigdom. SwedBio fungerar dels som expertresurs för Sida, dels fördelar man stöd till strategiska initiativ i utvecklingsländer som arbetar med policy- och metod-

utveckling, rörande den biologiska mångfaldens betydelse för fattigdomsbekämpning. Inom biståndsramen ges också utbildning och stöd i miljöarbete, bl.a. med att upprätta miljökonsekvensbeskrivningar. Det svenska samarbetet gällande forskning med utvecklingsländer administreras av forskningsorganet SAREC.

Artiklarna 17 och 18 om utbyte av information, samarbete och nätverksbyggande är exempel på artiklar som mött få hinder i genomförandet. Även om Sveriges arbete med dessa artiklar saknar den samordning och styrning som konventionen efterfrågar så finns flera goda exempel på aktiviteter, däribland Sveriges deltagande i den internationella portalen för utbyte av information om biologisk mångfald (GBIF). Sverige har varit mycket framgångsrikt med att tillgängliggöra biologiska data via GBIF och är med över 6 miljoner observationer på fjärde plats bland deltagande länder.

Artikel 15 rör, som nämnts, regler för överföring av genetiska resurser mellan länder. Enligt artikeln äger konventionsländerna de gener som finns i det egna landet, men de ska underlätta för andra parter som vill använda generna, och vara beredda att sluta avtal om villkoren för användningen. CBD ger rätt till vinstdelning när genetiska resurser från ett land ger ekonomisk avkastning i ett annat land. Dessa bestämmelser förutsätter att länderna samarbetar för att säkra att viktig forskning och utveckling kommer till stånd och sker i enlighet med konventionens syften.

I Sverige finns dock en stor frustration över svårigheten att bedriva forskning på material från många länder som strikt reglerar tillträdet till nationella genetiska resurser, utan att nämnvärt underlätta för forskare, företag och andra intressenter att använda materialet.

Sveriges grundhållning är att tillgången till svenska genetiska resurser ska vara så befriad från byråkrati och hinder som möjligt. Tillgången till allt material som finns i Nordiska genbanken är fri och materialet ska inkluderas i multilaterala system för utbyte och vinstdelning. Det finns inga regler som begränsar tillgången till genetiska resurser i det vilda. När det gäller tillgängliggörandet av landets egna resurser uppfyller därmed Sverige CBD:s regler väl. Sverige har dock inte vidtagit åtgärder som förverkligar bestämmelserna om vinstdelning, utom i mycket speciella fall. Eftersom sådan vinstdelning är ett av konventionens tre huvudsyften får denna brist anses särskilt allvarlig. Behovet av information och assistans till aktörer som samlar biologiskt material utomlands inom sin verksamhet har dock noterats, och vissa aktiviteter med detta syfte har påbörjats. Som ett led i att efterleva CBD:s krav har EU och Sverige infört bestämmelser om att ursprunget för material som använts i uppfinningar ska anges vid ansökan om patent. Sådana ursprungsmärkningar underlättar kontrollen, men innebär inte i sig att konventionens regler efterlevs. Ursprungsangivelsens korrekthet påverkar inte heller patentets giltighet.

Nyttofördelning av biologisk mångfald är inte minst relevant i utvecklingsländer, där biologisk mångfald på ett konkret sätt utgör en livsuppehållande resurs. Sida prioriterar stöd till utvecklingsprojekt som främjar rättvis fördelning av vinster från genetiska resurser och ser det som särskilt viktigt att ursprungs- och lokalbefolkningars rättigheter tillvaratas och stärks. Ett vill-

kor för att Sida överhuvudtaget ska stödja forskning på genetiska resurser är att det finns ett överlåtelseavtal som reglerar nyttan av forskningen.

Enligt rapporten försvåras genomförandet av denna artikel av att hänsyn till biologisk mångfald inte tas i samtliga sektorer. Tillträde och vinstdelning från genetiska resurser regleras i flera, delvis överlappande överenskommelser utöver CBD, inom såväl FN som Världshandelsorganisationen WTO. En svårighet på det internationella planet har varit att komma överens inom WTO om huruvida CBD:s regler föranleder särskilda bestämmelser inom WTO:s immaterialrättsliga avtal TRIPS. Inom en del branscher växer dock egna samarbeten fram. De botaniska trädgårdarna, till exempel, har utvecklat ett system för icke-kommersiellt utbyte (IPEN), vilket betraktas som god praxis för att hantera utbyte av växtmaterial.

Sammanfattningsvis kan sägas, att många av de internationella samarbeten som framstår som särskilt effektiva och framgångsrika utgörs av frivilliga åtaganden inom branscher eller mellan till exempel djurparker, botaniska trädgårdar och forskningsinstitutioner världen över. Eftersom de uppstår ur konkreta, gemensamma intressen och problem, kan ofta sådana samarbeten vara effektivare än centrala myndighetsstyrda åtgärder.

Slutsatser

Ett allmänt intryck är att Sveriges sexton miljö kvalitetsmål tillsammans verkligen är ett kraftfullt redskap för att arbeta brett och effektivt med miljö och naturvård. Även om innehållet i miljö kvalitetsmålen och Konventionen om biologisk mångfald inte exakt överlappar, fångas ändå de flesta av konventionens poänger upp i miljö målen och omsätts till svenska förhållanden. Miljö målen har dock ingen uttalad ambition att täcka Sveriges inverkan på biologisk mångfald i andra länder, vilket framstår som en brist i CBD-sammanhanget.

För att Konventionen om biologisk mångfald ska kunna genomföras fullt ut är det viktigt att allmänheten har kunskap och engagemang för biologisk mångfald, och att de har möjlighet att ta ansvar genom att påverka relevanta beslut. En annan avgörande faktor är att ansvaret för biologisk mångfald sprids tydligt över alla samhällssektorer. Arbetet med den tredje svenska nationella rapporten under Konventionen om biologisk mångfald har visat att många viktiga steg har tagits i Sverige för att förverkliga konventionens idé om bevarande, hållbart nyttjande och rättvis fördelning av nyttan med biologisk mångfald. Samtidigt identifierades tydliga brister, som dels kommer sig av svåra intressekonflikter, dels beror på bristande kunskap och avsaknad av redskap hos samhällets organisationer och intressenter.

En viktig brist framträdde tidigt i arbetet med rapporten, i och med att det stora flertalet av de organisationer som ombads lämna underlag till rapporten avstod från att svara, med hänvisning till att de inte var berörda eller inte förstod de frågor som ställdes. Frågorna var formulerade av partsmötet, och hänvisade genomgående till gemensamma beslut som tagits för att underlätta genomförandet av CBD. Att dessa frågor inte är begripliga i ett svenskt sammanhang tyder på att avståndet blivit för stort mellan Sveriges internationella arbete för biologisk mångfald och det interna, mer konkreta, arbetet hemma vid. Diskussionerna inom CBD är, liksom själva begreppet biologisk mångfald ganska abstrakta, vilket har påpekats under arbetets gång från flera håll.

Det finns dock förutsättningar för att komma tillrätta med dessa problem. Efter över ett decennium av politiska diskussioner om övergripande mål och ambitioner med konventionen har man nu börjat inrikta även det globala arbetet på att åstadkomma mätbara förbättringar i ländernas vatten- och landmiljöer. Många länder har också varit kritiska till hur nationalrapporten utformats, och det finns goda möjligheter för att nästa rapport, som ska avlämnas 2009, kan bli mer ändamålsenligt utformad för att fånga upp erfarenheter och resultat från det konkreta, nationella naturvårdsarbetet. Inför kommande rapportering är det även viktigt att fundera på hur enkäten bäst presenteras för uppgiftslämnare inom Sverige, så att dessa har möjlighet att bidra till arbetet med en rimlig arbetsinsats.

Mer läsning

Allmänt

Konventionens officiella webbplats: www.biodiv.org (engelska)

Den svenska portalen till Konventionen om biologisk mångfald:
www.biodiv.se

Naturvårdsverkets webbplats: www.naturvardsverket.se

Redovisning av Sveriges arbete

Sveriges officiella rapporter till CBD-sekretariatet:
<http://www.biodiv.org/world/map.asp?ctr=se> (engelska)

Miljömålsportalen: www.miljomal.nu

De Facto 2006 – Miljömålsrådets uppföljning av Sveriges 16 miljömål.
Naturvårdsverket, 2006, ISBN 91-620-1250-9

Forskning och övervakning

Millennium Ecosystem Assessment: www.millenniumassessment.org (engelska)

Global Biodiversity Outlook 2: www.biodiv.org/gbo2 (engelska)

2004 IUCN Red List of Threatened Species – A global species assessment
(engelska). IUCN, 2004, ISBN 2-8317-0826-5.

RÖDLISTADE ARTER I SVERIGE 2005, ArtDatabanken, red: Gärdenfors,
U., 2005, ISBN 91-88506-30-4.

Svenska artprojektet: www.artdata.slu.se/Svenska_artprojektet.htm

Portal till svensk forskning om biologisk mångfald:
www.biologiskmangfald.nu

Hur genomförs konventionen om biologisk mångfald i Sverige?

RAPPORT 5578

NATURVÅRDSVERKET

ISBN: 91-620-5578-X

ISSN: 0282-7298

Sammanfattning av Sveriges tredje nationella rapport till sekretariatet för konventionen om biologisk mångfald

Konventionen om biologisk mångfald trädde i kraft 1993, och har idag ratificerats av över 180 länder. Konventionen innehåller riktlinjer för ländernas arbete med att bevara biologisk mångfald, bl a genom uthålligt nyttjande av biologisk mångfald, forskning, övervakning och utbildning, samt miljökonsekvensbeskrivningar av aktiviteter mm som påverkar biologisk mångfald.

Sverige lämnade 2005 sin tredje nationella rapport om hur vi genomför konventionen. Nationalrapporten var mycket omfattande och dessutom skriven på engelska, och helt styrd av konventionens krav på utformning.

I denna rapport presenteras och sammanfattas innehållet i nationalrapporten på ett mer lättillgängligt sätt. Målgruppen är framför allt de instanser som tillfrågats om underlag till nationalrapporten, men även en intresserad allmänhet och aktörer och intressenter från andra länder. Rapporten ger en överblick över kopplingarna mellan globala och svenska mål. Den presenterar de svenska åtgärder som huvudsakligen bidrar till konventionens förverkligande, och ger en översikt över viktiga brister och hinder.